

סימן מז

חמשת המינים טפל אם ברכתו מזונו

נראה שמברך שהכל ולא במ"מ. ואבאר בזה את הנלענ"ד.

הנה נחלקו הראשונים בחמשת המינים מעורבים בתבשיל ונתונים בתוכו כדי ליתן טעם האם לעולם ברכתם מזונו, והוא שחידשו חז"ל דכל שיש בו מחמשת המינים ברכתו מזונו, ואף שמיעוט הם ורוב התבשיל אינו מחמשת המינים מ"מ מחמת חשיבותן לעולם הוי כעיקר. או שמא אף בחמשת המינים לאו כלל הוא דלעולם הוי כעיקר לגבי טפל, וכאשר ידוע ומוכח שטפל הם, לעולם מברכים על העיקר.

דעת הרשב"א דכל שחמשת המינים נותנים טעם בתבשיל הו"ל עיקר ומברכים עליהם אף אם במציאות הוי חמשת המינים מיעוט מבוטל. וז"ל הרשב"א (ברכות ל"ז ע"א) "דובשא עיקר, פירוש רובו דבש ומיעוטו סולת ואי נמי עיקרו מחמת דובשו וסולתו להטעמו ולהכשירו ומ"מ כיון דסולתו מעורב בו להכשירו מברכין על הסולת כדאסיקנא מהא דרב ושמואל. ולא דמי לתבשילא דליפתא (ל"ט א') דאע"ג דמפשי ביה קמחא לא מברכין עליה אלא שהכל, דהתם הוא משום דקימחא לאו להכשיר ולמיהב ביה טעמא מערבין ביה אלא לדבוקי בעלמא, אבל הכי דלאכשורי תבשילא איהו עיקר ועליה מברכין".

הרי לן שיטתו דאף אם עיקר התבשיל הוא הדבש כל שמין דגן ניתן בו לטעם מברך במ"מ.

הנה מבואר בברכות ל"ו ע"ב רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו מחמשת המינים מברך עליו בורא מיני מזונות". וכך נפסק בשו"ע סימן ר"ח ס"ב וס"ח עי"ש. ומשכ"כ קיי"ל דכל שנותנים בו קמח לשם טעם מברך עליו במ"מ, ורק כאשר הקמח ניתן בו לא לשם טעם אלא לשם דבק או צבע וריח, הוי הקמח טפל, וכ"ז מבואר בשו"ע שם וברמב"ם הלכות ברכות (פרק ג' הלכה ד'), וז"פ.

אך באמת יש היום מאכלים רבים שיש בהם תערובת מועטה של קמחים שונים מחמשת המינים, כגון קציצות דגים וכדו', וקשה לקבוע שהקמח ניתן בהם רק לדבק בעלמא, ואעפ"כ אין נוהגים לברך עליהם מזונות.

וכבר דנתי במק"א (לעיל סימן י"ד אות ה') בענין שניצל דהיינו בשר מצופה בתערובת של קמח ביצים ושמן וכתבתי את הנלענ"ד דיש לברך עליו שהכל אף שיש בציפוי מחמשת המינים, וכתבתי בזה שני טעמים שונים: א. לעולם הציפוי טפל מעצם מהותו למה שמצפים על ידו. ב. כיון שהבשר עומד בעינו ובמתכונתו, והקמח אינו אלא מרכיב אחד בתערובת הציפוי, הוי הקמח טפל לגבי הבשר. ושתי סברות אלה נראה אף לגבי בוטנים המצופים בתערובת שיש בה קמח דיש לברך עליהם בפה"א.

אך שתי סברות אלה לא שייכי בקציצות דגים שהכל מעורב בו ביחד, הדג והקמח, ומ"מ

אך אין כן דעת המאירי שכתב שם (ל"ו ע"ב) "כל תבשיל מאלו הנזכרים שהם בדין בורא מיני מזונות אם עירב בו דברים אחרים כגון דבש ושמן ותבלין אע"פ שהכניס בו מהן הרבה הואיל ויש בו מחמשת המינים ושעיקר התבשיל קרוי על שם אותו מין מחמשת המינים אע"פ שרובו מדברים אחרים הולכים אחר אותו המין... אבל אם עיקר התבשיל מדברים אחרים ומכניס בו קמח הרבה למתק את הטעם או לעבות התבשיל כדרך שעושים בתבשיל של גריסין אין הקמח עיקר ואין הולכין אחריו".

הרי לן שיטתו דאף שהקמח ניתן בתבשיל לשם טעם מ"מ כל שאינו עיקר אין מברכים עליו במ"מ.

וכך נראה לכאורה כונת הרא"ש שכתב שם (ברכות פ"ו סימן ז') "אמר רב יוסף נקוט דרב כהנא בידך דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מחמשת מינים מברכין עליו בורא מיני מזונות וכן הלכתא דהא רב יוסף מיייתי מינייהו ראייה הלכך כל שעיקרו מחמשת המינים אפילו רובו ממין אחר מברכין עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש, אבל תבשיל שנותרין שם קמח להקפות המאכל ולדבקו לא חשיב עיקר".

ומדכתב "כל שעיקרו מחמשת המינים אעפ"י שרובו ממין אחר מברכין עליו במ"מ" משמע דאין זה כלל גמור ופשוט דלעולם הוי חמשת המינים עיקר, אלא זה תלוי במציאות הדברים דיש לפעמים מאכל דאף שמבחינת הכמות הוי מיעוט אך מבחינת האיכות הוי עיקר, ובכה"ג אמרו דאם המיעוט מחמשת המינים הוא מברכים עליו במ"מ, ובשאר המינים מברך על הרוב, אך כשאין חמשת המינים עיקר לעולם מברך על הרוב.

אמנם בשו"ע נראה שפסק כשיטת הרשב"א כמבואר בסימן ר"ח (סעיף ב' – ג' ובסעיף ט') שלא כתב דבעינן שיהיה עיקרו מחמשת המינים אלא סתם וכתב דכל שיש בו מחמשת המינים לעולם מברך במ"מ אף שהרוב הוא ממין אחר. וכן מבואר לכאורה בסימן ר"ד סעיף י"ב, ע"ש במג"א ס"ק כ"ה שכל שיש בו מחמשת המינים לשם טעם מברך עליו במ"מ.

והט"ז הוסיף בזה בס"ק ג' דאפילו אם אין חמשת המינים נותנים טעם כלל דהלא בשו"ע שם כתב דאף אם יש דבש יותר מהם מברך במ"מ, והרי בודאי אינו מרגיש אלא טעם הדבש ומ"מ מברך במ"מ, הרי דאף שאינו מרגיש כלל טעם הדגן, מ"מ לעולם הוא עיקר מחמת חשיבות חמשת המינים ומברך במ"מ.

אך לכאורה צ"ע בדברי הט"ז דהלא להדיא מבואר בגמ' (ל"ט ע"א) דאם עירב מחמשת המינים לשם דבק הוי טפל ואינו מברך במ"מ והוא הדין כשעירב דגן בתוך התבשיל לשם מראה או ריח טפל הוא ואינו מברך במ"מ כמבואר ברמב"ם (פ"ג מברכות ה"ו) הרי דרק כשעירב את הדגן לשם טעם הוי עיקר וקשה לדברי הט"ז.

ונראה לכאורה דכונתו דאף אם לא עירב את הדגן לשם טעם אלא כדי לתת נפח באוכל מ"מ כיון שעירבו לשם אכילה הוי עיקר ומברך במ"מ, וכך נראה גם כונת המחבר שכתב בסעיף ג' שם "כשנותנים קמח לתוך שקדים שעושים לחולה, אם עושים כן כדי שיסעוד הלב מברך במ"מ". ומקור הלכה זו בדברי התוספות בברכות שם (ל"ו ע"ב) ד"ה כל שיש בו, הרי דכל שנותנים כדי שיסעוד הלב מברך במ"מ אף שאין זה לשם מתיקות ועריבות הטעם.

וכך ראיתי בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ל"ח שדן לגבי קציצות בשר שנותנים בהם חמישית לחם לבן כדי שלא יהיה סמיך מדי ויהיה קל לזקן לאוכלו וגם כדי להוסיף בנפח, וכתב דאם כל הכונה כדי לדלל את הבשר ולהקל על אכילתו הוי כדבק ואינו מברך במ"מ, אך אם הכונה להוסיף בנפח הרי זה לכונת אכילה ומברך במ"מ, עי"ש.

ב

ומ"מ מבואר דהשו"ע פסק כשיטת הרשב"א ומשמע מדבריו דלעולם הוי חמשת המינים עיקר, וכל שנתנו לשם טעם או שיסעוד הלב, אף שאינו עיקר התבשיל ואפילו מיעוט קטן מחמשת המינים לעולם ברכתו במ"מ ולא כשיטת המאירי ומשמעות דברי הרא"ש.

אך מדברי המגן אברהם למדנו דלאו מילתא דפשיטא היא כלל.

דהנה כתב המג"א בסימן קס"ח סק"ל "נראה לי דאם מפרך מעט לחם דק דק לתוך השכר חם כדי שיתן בו טעם אינו מברך רק שהכל על השכר, ועיין סימן ר"ח סעיף ו'. וז"ל הרמב"ם (ברכות פ"ג הלכה ד' - ה') כל תבשיל שעירב בו אחד מחמשת מינים, בין קמח בין פת, מברך בורא מיני מזונות ובלבד שלא יהיה מפילה, ועיין סוס"י ר"ד, והכא הלחם מפל דעיקר כונתו לאכול השכר והלחם אין בו ממשות ודבר חשוב".

והנה בדגול מרכבה וביד אפרים הגיהו בלשון המג"א "דעיקר כונתו לשנות השכר", וכנראה שפירשו סברת המג"א בדרך שכתבו התוס' בברכות (ל"ח ע"א ד"ה האי) דעל השתיה לעולם אינו מברך במ"מ אלא שהכל ומשוי"כ מברך על שתיית השכר שהכל אף שיש בו פירורי לחם, אך מלשון המג"א אין משמע שזה טעמו שהרי לא ציין כלל לדברי התוס' אלא התבסס על לשון הרמב"ם.

הרי דכל שחמשת המינים ניתנים בו לשם אכילתן הוי עיקר אף שאינם ניתנים לשם טעם.

אך אפשר דכונת הט"ז דאף שפשוט הדבר דעיקר הטעם הוא טעם דבש מ"מ ברור כשמש שמרגישים גם את טעם הדגן דאינו דומה האוכל דבש בעין למי שאוכל מאפה דבש, וז"פ.

ופשטות כונת המג"א כפי שביאר שם במחצית השקל שדייק מלשון הרמב"ם דאף בחמשת המינים אינו מברך במ"מ אם טפלים הם ולא עיקר, ומשוי"כ פסק דאף בשכר שמפרר לתוכו פירורי פת ואוכלו אינו מברך במ"מ כיון שפירורים אלה אין בהם ממש, אף שאוכל הוא את השכר ואינו שותה.

ובאמת כבר כתבו התוס' שם (ל"ח ע"א) בתירוץ קמא דאינו מברך במ"מ על השכר משום שהשעורים אין בהם ממשות אלא טעם בלבד, אך בכונת התוס' נראה דבאמת אין כלל תערובת של גוף השעורים כלל אלא טעמא בעלמא, ועל טעם דגן אינו מברך במ"מ, אך בדברי המג"א למדנו חידוש דאף שפירר פת לתוך השכר ויש בשכר מגוף הפת מ"מ כיון שאין חשיבות בפירורי פת ואין בהם ממש אינו מברך במ"מ, ודו"ק בכ"ז.

אמנם ראיתי בשו"ע הרב סימן רי"ב ס"ד דגם מלשוננו משמע שהבין כונת המג"א דכיון דהשכר עומד לשתייה ולא לאכילה אינו מברך במ"מ אלא שהכל, אך מאידך העתיק את לשונות המג"א דכיון דפירורי הלחם אין בהם ממש וחשיבות טפלים הם ולא עיקר, עי"ש. ולא עמדתי על בורין של דבריו בכונת המג"א. אך מ"מ נראה ברור לענ"ד כמבואר בכונת המג"א וכדברי יד ימינו המחצית השקל.

ונראה לפי כ"ז דאף במה שיש בו תערובת מועטה מחמשת המינים כל שברור לן ¹²³⁴⁵⁶⁷אה"ח דשאר מינים עיקר והדגן אינו אלא טפל, נכנסים אנו למחלוקת גדולה בין רבותינו הראשונים והפוסקים, ולדעת המאירי והרא"ש הדגן טפל ואינו מברך במ"מ, ולדעת הרשב"א לעולם חמשת המינים עיקר וברכתו מזונו. ואף שבדברי השו"ע מבואר כשיטת הרשב"א, המג"א בסימן קס"ח הכריע דהדגן טפל, ולמד כן מדברי הרמב"ם. וכנראה שיטתו דאף לשיטת הרשב"א כאשר חמשת המינים אין בהם ממשות והוי טפל גמור אינו מברך במ"מ.

אמנם יש מקום לפקפק ולומר דאין כונת המג"א אלא לפירורי לחם שמפררים לתוך השכר משום ד"הלחם אין בו ממשות ודבר חשוב", דהיינו משום שהלחם נמס ומתפורר לגמרי בתוך השכר, ואפשר עוד שנהגו לסנן את השכר לאחר שנתנו בו פירורי הלחם ונמצא שלא נשאר מן הלחם כל ממשות אלא טעם בלבד. וכן הבין המשנ"ב בסימן רי"ב סק"א את דברי המג"א. סו"ד אין ללמוד מדברי המג"א להקל בענין שיש מחמשת המינים ממשות ממש אלא שטפל הוא, ^{אוצר החכמה}עדיין צ"ע בכ"ז.

ועיין עוד באור שמח הלכות ברכות (פ"ג ה"ו) שכתב דעד כאן לא אמרו דכל שיש בו מחמשת המינים מברך עליו במ"מ אלא במה שהיה משתבח יותר אם היו שמים בו יותר דגן, אבל במה שאין הרצון שיהיה עיקרו דגן ובכונה

שמים בו רק מעט דגן כדי שלא יהיה בו טעם דגן אין מברכין עליו במ"מ. ואף שבדרך כלל אין דברי האו"ש אמורים להלכה, כאן הדגיש שנראה כן להלכה, עי"ש.

ומ"מ נלענ"ד דראוי ונכון לברך על קציצות דגים שהכל אף כשיש בהם תערובת של חמשת המינים, דברור שהקמח טפל לדג, וגם קשה לקבוע אם הקמח ניתן בקציצות לטעם, או לסעוד הלב, או שמא לדבק ולהוסיף נפח או לדלל, ובכל אלה משתנה הדין.

ונראה דמשום ספיקות אלה נהגו לצאת מידי ספק ולברך שהכל שלכו"ע יוצא ולא ליכנס לספק ברכות, וכך נראה להלכה, ודו"ק בכ"ז.

ובגוף דברי המג"א (סימן ר"ה סק"ו וסי' ר"ח סק"ד) שלמד מדברי הרמב"ם בפ"ג הלכה ה' – ו' מברכות דגם חמשת מיני דגן אם הם טפלים מברך על העיקר ולא עליהם, לענ"ד נראה טפי מלשון הרמב"ם דס"ל כרשב"א דלעולם אם הם לטעמא הוי עיקר ורק כשנותנים אותם לדבק או לצבע או לריח הוי טפל, ואף בדברי המג"א סימן ר"ד ס"ק כ"ה משמע שלמד בדעת הרמב"ם כדעת הרשב"א, עי"ש היטב. אך מ"מ כדברי המג"א מבואר בדברי המאירי וכן משמע מלשון הרא"ש. אמנם כבר כתבתי דלכאורה כונת המג"א דאף לשיטת הרשב"א יש וחמשת המינים הוי טפל כמבואר.

ג

ברכה על גלידה שיש בה שברי עוגיות

כפי שהוסבר לי יש שמדובר בפירורים קטנים, אך יש גלילות יקרות שבהן לא מדובר

נשאלתי בגלידה שיש בה שברי עוגיות, מה מברך עליה.

בפירורים קטנים דבטלי ממילא, אלא בחתיכות ממש שיש בהם טעם לשבח.

והנה כבר נתבאר לעיל (אות א' – ב') דמצד אחד **מבואר** (ברכות ל"ו ע"ב) דכל שיש בו מחמשת המינים מברך עליה במ"מ אף אם אין הם עיקר המאכל, אך מאידך יש הלכות מפורשות דאף פת כשהוא **טפל** אין מברכין עליו אלא על העיקר. וכבר ביארתי שם דאף כשחמשת המינים נותנים טעם מסויים אם הם ממש טפלים מברך על העיקר ופותרן.

ומשום כך מורה אני לגבי שניצל וקבוקים דאין מברכין עליהם במ"מ אלא שהכל ובפה"א, וקציצות דגים אף שיש בהן לחם טחון מברך עליהן שהכל, ע"ש.

אך כאשר העיקר אינו מחמשת המינים וברור שהדגן הוא טפל, אך אינו טפל שבטפלים ויש בו חשיבות מסויימת נראה דמברך שתי ברכות, על העיקר לחוד, ועל הטפל שהוא מחמשת המינים לחוד.

ודבר זה למדנו מדברי המגן אברהם בשני מקומות:

א. בסימן ר"ה ס"ק ו' כתב דאם בישל לביבות במים הרוטב בטל ללביבות ומברך במ"מ על

הלביבות ופותר את הרוטב, ושוב הוסיף "ומיהו לפעמים עושין לזופ"א (כנראה מרק) עם מעט קמח ונותנין לתוכו מעט לביבות א"כ עיקר כונתו לאכול הזופ"א ואינו טפל ללביבות, אם כן ראוי לברך על המים תחלה ואח"כ על הלביבות".

ב. וחזר על דבריו בסימן ר"ח סק"ד וז"ל "ונ"ל דאם עושין תבשיל משבולת שועל שקורין גנצ"י גרי"ץ ונותנין בהם מים הרבה, שאין ראוי רק לשרפו שקורין זופ"א אפשר דאין המים בטלי לגבי הגרעין, וצריך לברך על הגרעין בפה"א ועל המים בפנ"ע שהכל דהא עיקרן על שם המים... ומכל מקום אין הגרעינים בטלים לרוטב דה' מינין חשיבי".

הרי לן דכל כה"ג אינם טפלים זל"ז ומברך לחוד במ"מ ולחוד שנ"ב. וכך פסק שם המשנ"ב בעקבות המג"א.

וכך נראה למעשה לגבי גלידות אלה, וכך נראה גם לגבי שקדי מרק, דמברך לחוד על העיקר ולחוד במ"מ על הטפל, ודו"ק בכ"ז.

וחידוש יש בדברי המג"א הנ"ל בסימן ר"ח דיש חשיבות בחמשת המינים ולא בטלו גם כאשר ברכתם בפה"א ולא רק כשברכתם במ"מ.

ד

בענין ברכה על "קרמבו"

והקדם עיקר והמזונות טפל. אמנם מבואר להדיא דכל שאחד מחמשת המינים מעורב בו לשם טעם אף אם טפל הוא ברכתו מזונות, ולפי"ז לכאורה יש לברך מזונות על מעדן זה.

אך מאידך גיסא מבואר בשני סעיפים שבשו"ע דרקיין ששמים עליהם מרקחת מברכים על

נשאלתי בענין ברכת הממתק הקרוי קרמבו שבתחתיתו ביסקויט ועליו מעין קרם מצופה שוקולד.

מחד גיסא כל שיש בו מחמשת המינים ברכתו מזונות, אך מאידך ברור כשמש שהביסקויט טפל לחלוטין לקרם שעל גביו,

המרקחת ופוטר את הרקיקין משום דהמרקחת עיקר, עיין סימן רי"ב ס"ב וסימן קס"ח ס"ח, ובמשנ"ב (סימן קס"ח ס"ק מ"ה וסימן רי"ב ס"ק י"ג) ביאר דהרקיקין אינן באים אלא להחזיק את המרקחת שלא יטנפו ידי האוכל. ונראה לכאורה דגם בני"ד הביסקויט אינו בא אלא להחזיק את הקרם שלא יטנפו הידים ולא לשם טעם שהרי באמת אין הילדים אוכלים את הביסקויט ביחד עם הקרם אלא לאחר שגמרו את אכילת הקרם. והרבה פעמים ראיתי שכלל אינם אוכלים את הביסקויט אלא זורקים אותו לאחר אכילת הקרם. וא"כ לכאורה דומה מאכל זה למרקחת שע"ג רקיקין שמברך על המרקחת ופוטר את הרקיקין.

ואף שכתב המשנ"ב (סימן קס"ח ס"ק מ"ו) דאם אכל את המרקחת מלמעלה והשאיר את הרקיקין ואכלן בפני עצמן מברך עליהם מזונות ומקור הלכה זו מדברי הט"ז ס"ק י"ב נראה דאין זה אלא ברקיקין הנ"ל שדרך לאוכלן ביחד עם המרקחת וכיון ששינה מסדר אכילתן ואכלן בפנ"ע צריך לברך עליהן, משא"כ בקרמבו דלעולם אוכלים קודם את הקרם ואח"כ את הביסקויט, וא"כ הרי זה דומה למש"כ שם המשנ"ב דאם נשאר קצת מן הרקיקין אף שאוכלה בפנ"ע אינו מברך עליה דהוי טפלה, והכ"נ בני"ד.

אמנם עוד כתב המשנ"ב (סימן קס"ח ס"ק מ"ה וסימן רי"ב ס"ק י"ג) דבזמנינו ששמים המרקחת על רקיקין הטובים למאכל ומוכח דכונתם גם למאכל הרקיקין וא"כ מברך על הרקיקין ופוטר את המרקחת, ולכאורה נראה לפי"ז דה"ה בני"ד כיון שהרקיקין שבתחתית הקמרכו מתוק וערב למאכל יש לברך עליו ולפטור את הקרם שלמעלה.

אמנם המשנ"ב כתב דאין זה אלא כשנתבשלו ביחד המרקחת והרקיקין, אבל אם בישלו את המרקחת בפנ"ע ואח"כ הניחוה על הרקיקין מברך על כל אחד לחוד.

ונסתפקתי לפי"ז איך לדון בני"ד דהלא אין כאן בישול כלל, ולכאורה נראה דכיון שכך דרך הייצור והשיווק של הקרמבו הו"ל כאילו נתבשלו ביחד, דמה לן אם נתבשלו ביחד או יוצרו ביחד בבית החרושת כיון שדבר אחד הם, ושאני מהמניח מרקחת ע"ג רקיקין דמרקחת לחוד ורקיקין לחוד.

אך באמת נראה טפי, דאין ללמוד מדברי הט"ז לני"ד, דבזמנם כפי הנראה היו שני סוגי רקיקין, רקיקין שלא היה בהם טעם ולא היו ערבים לחיך כלל והיו זולים מהרקיקין הערבים, ומשו"כ היו משתמשים ברקיקין הטפלים כשכל הכוונה היתה רק שלא יטנפו הידים מן המרקחת, וברקיקין המשובחים והיקרים לא היו משתמשים אלא כאשר הכוונה היתה לשם הנאת אכילתן, ומשו"כ אין רקיקין אלה טפלים למרקחת שעליהם. אך בזמנינו שכלל לא מייצרים ביסקוויטים שאינם ראויים למאכל א"כ אין כל הוכחה ממה ששמים את הקרם על גבי ביסקויט ערב לחיך שביסקויט זה איננו טפל ועשוי לשם טעם.

ונראה פשוט דעיקר תועלתו של הביסקויט אינו אלא להחזיק על גביו את הקרם, אלא שניחא טפי להשתמש בביסקויט ערב לחיך משתי סיבות:

א. אין לחברה ענין לייצר במיוחד ביסקוויטים שאין בהם טעם וריח, ויש יותר כדאיות כלכלית להשתמש בביסקוויטים פשוטים המיוצרים לשם מאכל שטובים למאכל.

ב. כיון שיש ילדים שבכל זאת אוכלים את הביסקויט לאחר גמר אכילת הקרם עדיף שגם הביסקויט יהיה ראוי למאכל.

ומ"מ נראה לכאורה דהביסקויט שתחת לקרמבו טפל הוא לחלוטין ואינו עיקר אף שיש בו

טעם, דאין עיקרו אלא כדי שלא יטנפו הידיים ודינו כרקיין שתחת המרקחת.

אך מ"מ מסופקני דאפשר דכיון שאין הדרך לאכול ביסקויט זה ביחד עם הקרם אלא בפנ"ע, שוב אין לו דין טפל, דמה בכך שהוא עשוי שלא יטנפו את הידיים, מ"מ לענין האכילה ולענין טעם המאכל אין קשר כלל בין אכילת

הביסקויט לאכילת הקרם שעליו, הלא אין הם מטעימים זא"ז ואין דרך לאוכלם ביחד.

ומשו"ב נראה לי יותר הלכה למעשה דמברך לחוד על מעדן הקרם ולחוד במ"מ על הביסקויט. והמחמיר לברך במ"מ על דבר אחר תבא עליו ברכת טוב.

סימן יז

ברכת שהכל בשותה מים למנוע התייבשות

י"ב ניסן תשס"ד

במה שמזהירים רופאי זמנינו מחשש איבוד נוזלים ולפי דבריהם יש חשיבות גדולה בריבוי שתיית מים ובפרט כששוהים בחוץ ומתאמצים כגון בטיולים וכדומה ורבים אכן נוהגים לשותות בזמנים קצובים אף כשאינם מרגישים צמאון, ונשאלתי האם לברך שהכל ¹²³⁴⁵⁶⁷דהלא אמרו דרך השותה מים לצמאו מברך שהכל נה"ב (ברכות מ"ה ע"א, תוס' שם ושו"ע סימן ר"ד סעיף ז').

אלא כשהוא צמא וזה מחכמת יוצר בראשית ית"ש).

ומ"מ מסתבר דשתיה זו חשובה לגוף והגוף נהנה ממנו וחייב בברכה דמאי שנא משאר האוכלין והמשקין דאף כשאין האדם אוכל להנאתו חייב לברך כיון שהגוף נהנה ממנו, וכך מבואר לכאורה בתוס' שם דבשאר משקין ואוכלין מברך אף כשאינו לצמאו משום דהגוף נהנה מהם, הרי שאין זה תלוי בהנאת החיך בלבד אלא בהנאת הגוף, כך גם במשקה אלא שהשותה משום דחנקתיה אומצא שאין הגוף נהנה ממנו משום שכבר רווי הוא ועוד שאין הנאה לגוף משתיה מועטת זו כשאינו צמא וכל שאין ענין שתיתו להנאת הגוף פטור מלברך. (אמנם במקו"א (לקמן סימן י"ח אות ב') כתבתי דנראה עיקר שאין כוונת התוספות לתועלת הבריאותית אלא להנאת החיך).

נראה דחייב לברך דלא באו אלא למעט חנקתיה אומצא שבו אין המים תכלית בפנ"ע אלא אמצעי לבלוע מאכלו, אבל השותה משום צרכי גופו הוי בכלל שותה מים לצמאו, דהגדרת הצמא אינה תחושת הצמאון בלבד אלא עצם חוסר המים של הגוף, הלא הכתוב אומר "להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא" (שמות י"ז ג') ופשוט שאין האדם מת ע"י הרגשת הצמאון אלא ע"י התייבשות ואיבוד נוזלים, וכ"ה אומר "דבק לשון יונק אל חכו בצמא" (איכה ד' ד') וגם זה אינו משום הרגשת הצמאון אלא מחוסר נוזלים שבגוף, אמנם האיש הצמא סובל מתחושת הצמאון אבל הצמא לכשעצמו אינו אלא חוסר נוזלים, ונראה דכשאמרו השותה מים לצמאו אין הכונה דוקא למי ששותה כשהוא מרגיש צמא אלא כל השותה משום צורך הגוף במים ולמנוע צמא (אלא שבדרך כלל אין האדם שותה לצמאו